

TILDE ACUÑA

Nagtuturo si Tilde (Arbeen Acuña) ng mga kurso sa wika, malikhaing pagsulat, panitikan, at Philippine Studies sa Departamento ng Filipino at Panitikan ng Pilipinas, Unibersidad ng Pilipinas (UP). Awtor siya ng monograp na “Ilustraxon: Semyotika sa Pahina at sa Piraso ng Komix” (Kritika Kultura, 2018), at piksyong *Oroboro at Iba Pang Abiso* (UP Press, 2020). Co-editor ng *Destination: SEA 2050 A.D.* (Penguin Random House SEA, 2022) at iba pang antolohiya. Pana-panahon ding gumagawa ng mga zine, tulad ng *konsumérebyu* (2022) at *bases x figuras* (2023).

SINGKRONO

Good morning class, bati ng guro habang nagmamaneho. Sige, hintay pa tayo ng 5 minutes tapos quiz tayo, pahabol niya sa chatbox. Nagbasa ba kayo, tanong niya sa mikropono kahit wala naman siyang inaasahang mag-ye-yes-ma'am-ser. Siyam sa dalawampu't lima niyang estudyante ang present. Marami na ito kaysa karaniwan. May tumatahol na aso. Lydia, naka-unmute ka yata, sabi ng guro. Nag-chat si Lydia: Sorry, Ma'am Merano, kinukubkob ang subdivision namin, kaninang alas singko pa pala nagsimula. Nilolooban na ba kayo, as in ngayon mismo, tanong ng guro. Nasa makalawang kapit-bahay pa lang Ma'am, kaya kakayanin pang mag-quiz. Makalawa? Okay lang iyan, ingat diyan, pero pakiusap na paki-unmute na lang kasi baka nag-re-review pa ang iba mong kaklase, salamat. Malumanay ang butihing gurong si Vanja. Mana sa maalamat na kusinero niyang ninuno. Marahil wala nang nakakikilala sa kaniyang lolo, pero marami itong natulungang magluto, lalo noong panahong sunod-sunod ang lockdown dahil sa kung ano-anong epidemya, pandemya, at iba pang delubyong nalampasan na ngayon ng sangkatauhan. Dapat.

Bukas ang erkon ng sasakyan ni Ma'am, pero bukas din ang bintana. Neutralisado ang init ng panahon, stalemate sa lamig na binubuga ng erkon. Kahit papaano. Maaga silang umalis sa bahay. Mga alas tres ng madaling araw; alas otso ang duty ng misis niya sa ospital. Nag-ro-ro pa ang kakarag-karag niyang kotse. Pinagpapawisan pa rin siya, pero mas dulot siguro ito ng lumalaking imahinaryong butas sa wallet na dulot ng walang patumanggang pagtaas ng presyo ng gasolina. Kung sa pagpapagawa na lang sana ng sasakyan ginastos. Wala nga lang

silbi ang pagpapaganda ng takbo ng sasakyan, kung walang gas. Kung sa pagbili na lang sana ng bike ginastos. Ipinagbawal nga lang ang pagbibisikleta hindi lang sa maraming daanan kundi sa barkong ro-ro. Bukod pa sa itinaas ang buwis sa pagbili ng yunit at ng mga piyesa ng bisikleta, habang ibinaba ang downpayment sa pagbili ng kotse per itinaas ang buwanang interes.

Last minute, paalala ng guro. Nagtanong sa chat ang kapapasok lang na si Badge: Anong number na Ma'am? Wala pa, magsisimula pa lang. Nagpasalamat si Badge, kahit hinihinal na siya. Kasalukuyan siyang nag-ja-jogging. Sinabihan kasi siya ng doktor niyang kailangan ipawis ang micro-plastic mula sa madalas na pagkain ng Big Mac at paglalak ng Coke sa pagitan ng mga buffet. Kapag hindi siya naka-minimum ng limang oras na ehersisyo o katulad na pisikal na aktibidad kada araw, malalagay sa peligro ang buhay niya dahil baka mabarahan ng kolektibong pagkilos ng nano- at mikro-plastic ang mga daluyan niya ng fluwidong pangkatawan. Kakatwa ang biro ng doktor niya na nagsabing sa sama-samang pagkilos, magwawagi ang maliliit laban sa malalaki. Fat-shaming 'yan dok ha, ngisi niya. Fact-checking lang, ikaw talaga, osiya, salag sabay paalam ng doktor na hindi ganap na binigkas ang "c" sa "fact," eat-all-you-can moderately, pahabol nito. Kaso, ngayon sa sandaling ito, hindi lang alta presyon ang kailangan niyang i-check, kundi maging ang mga sagot niya sa quiz. Pero, tulad ng iba niyang kaklase, may isinasabay siyang buhay-at-kamatayang aktibidad habang idinaraos at iniraraos ang klaseng kailangan maipagpatuloy anuman ang mangyari.

Panandaliang nag-ro-ro sina Ma'am. Saglit itong pahinga ng gulong ng sasakyan mula sa kondo yunit nilang nasa

dating pinakamalaking mall sa buong Asya. Ilang nalathalang papel-pananaliksik na ang pumatungkol sa detrimental na epekto ng reclamation, at ng pagtaas ng tubig. Walang nasa awtoridad na nakinig noon. Hanggang ngayon. Ang inaakala tuloy na makapangyarihang mga estruktura at mga karatig-pook nito, kinailangan na ng mga sasakyang pang-ilog, pandagat, pangkatawang-tubig, tulad nitong ro-ro. Wala nang “pinakamalaking mall” ngayon, dahil bahagi ang lahat ng isang complex; bawat gusali ay integradong sangay ng pandaigdigang mall, hanggang sa pinakamaliit na stall, lantad man o nasa black market. Ilang pamilya ang may hawak ng mga negosyong legal at ilegal. Sa ngayon, swabe pa naman ang panandaliang maritimong biyahe, bagaman may banta na naman ng pribatisasyon. Nang idiskarga ng barko ang mga lulang sasakyang panlupa sa EDSA port, trapik na. Kung anong gawi ng molecule sa likido at solido, ganoon din ang gawi ng mga sasakyan sa dagat at lupa, mas dumadaloy nang maluwag ang una habang siksikan at halos hindi kumikilos sa huli. Sakto, makakapokus siya sa klaseng online. Memoryado naman na niya ang leksiyon. Tatlong dekada na niyang itinuturo ang asignatura. Samantala, tulog ang misis niya sa biyahe. Tulad ng nakasanayan.

Number one, saan galing ang mahimalang tubig na nakapagpapagaling ng sakit? Lalong nauhaw si Badge, kahit dala naman niya ang geothermal flask niyang half-full half-empty, pero hindi pa rin niya mahagilap ang sagot sa memorya niyang akala niya full pero empty pala. Wala naman nang malinis na yamang-tubig sa Pilipinas, baka sa ibang bansa, ngunit saan naman kaya? Napadaan siya sa “hood” ni Lydia, hindi bagay ang “hood” kasi

alta ang gated nilang komunidad; napadpad siya sa bahay na “makalawa” na kasalukuyang nilolooban. ‘Yung pinatutungkulan kanina ni Lydia. May mga aso rin ang mga residente roon, kaso dahil hindi maabutan ng ngasab ng panga ng aso ang mala-palos na mga magnanakaw, napagdiskitahan si Badge. Aksidente niyang napindot ang unmute at napasigaw. Anyare, Badge, tanong ng kaklase sa chat. Okay ka lang ba riyan, pahabol ng maalalahaning guro. Ay Ma’am, pasensya na po, nakagat lang po ako ng aso, galos lang naman po, around three inches lang ang lalim. Nasugatan si Badge. Medyo mahaba ang hiwa. Tumulo ang dugo, pero hindi dumaloy. Plastic sando bag ang mga ito! Awtomatiko ring napuputol, may nakahanda nang mga linyang putol-putol na hihilahin na lamang para mapaghiwalay ang bawat plastic sando bag. Panandaliang naging dispenser ng plastic si Badge, dahil naubusan na ng sisidlan ang mga kapus-palad na looter. Mabilis ang mga magnanakaw kaya nasulit nila ang “dugo” na iniluwal ni Badge. Hindi ito ininda ng batang mayaman, dahil pagkakataon na niyang makatulong sa mga hampaslupa, lalo at hindi rin naman niya kayang pumalag. Ang mahalaga, kailangan matapos man lang ang quiz para ma-secure ang attendance. Lumalakad na lamang siya. Ibig sabihin nito, triple ang ilalaan niyang oras, kaysa kung tumatakbo siya.

Number two, munting paalalang walang saktong sagot dito ha, tsek na lang natin mamaya: Bakit natatangi si Clodio—hindi ‘yung kaklase ninyo ha—sa lahat ng tauhan sa nobela? Nagitla si Clodualdo, dahil tagapagpadaloy siya ng pulong habang nag-ku-quiz. Ilang ulit bang nabanggit at saang pahina ba banda iyang si Clodio? Mas nasa pulong ang atensiyon niya. Ilan ba ang

makadadalo sa protesta laban sa nagpapatuloy pa ring pagwasak sa kalikasan sa ngalan ng tubo at “kaunlaran”? Bakit kakaiba o hindi popular ang ganitong paninindigan, gayong walang Planet C? Meron daw Planet B, pero mahirap matukoy kung pantasya ba iyon o siyensya. Ang kalakaran kasi sa ikawalong daigdig, ’yung naipaliliwanag sa sayantipiko at materyalistang mga termino, ginagawang mala-salamangka at mala-misteryo rito sa atin. Pareho silang natatangi ng halos katukayo niya, dahil wala namang ibang aktibista sa klase na ito. O, at least, walang kasinghalaga niya ang ipinaglalaban. Mayroong rally kasabay ng klase, ngunit (tulad ko) mamaya pa natin makikilala, kapag angkop na at maiuugnay sa aytem sa quiz. Para mapaganda ang daloy ng rebelasyon at magkaroon ng tsansang manalo ito sa timpalak o kahit malathala man lang.

Number three, namantsahan ang damit ni Kapitana Barang at siningil niya si Anday, anong tipo ng fluwido ang mantsa? Pasalamat sa Diyos si Badge, hindi talaga “dumanak” ang dugo niya. Kapag dumanak kasi, tigmak nito ang lupa, malaking abala. Sa kaso niya, walang humalik at yumakap at nakipag-isa sa—wala palang lupa rito kundi—semento. Madali naman makuha ang plastic, o mahiwa-hiwalay; hindi tulad ng dugo. Walang mantsa, pero ano ba itong mantsang sinasabi ni Ma’am Merano? Hindi niya naman maalalang nagluto si Anday. ’Yung tinola, sa ibang nobela iyon at hindi naman nakamamantsa ang sabaw nu’n. Malawak ang subdivision na kinapapalooban nila. Relatibo kasi kung malayo o malapit na siya kina Lydia. Baka pwede mag-senyasan sila ng sagot? Ginugutom siya lalo ng mga tanong. Big Mac na Big Mac na siya, Coke na Coke na siya. Nakakamantsa ba ’yung pawis ng Coke? E,

'yung ketchup ng Big Mac? Panahon ng kolonyalismong Espanyol ang tagpo ng nobela, kaya wala pang fastfood. Mahilig siya sa fastfood pero bakit ang bagal niyang tumakbo at ang bagal din tumakbo ng isip niya? Sabagay, 'yung breakfast nga, wala namang kinalaman sa bagal o bilis. 'Yung fastbreak ba? Sinasabotahe ba siya ni Ma'am? Nakakabigat naman ng loob ang quiz, lalo sa tulad niya.

Number four to six, anong pamagat ng kabanatang tungkol sa laro at sino ang dalawang pangunahing magkatunggali? Andami naman ng isasagot sa bahaging ito, pero madali lang 'yan. Sanay nang multi-tasker si Matthea. Sa katunayan, higit sandosenang webinar ang pinakikinggan niya habang nagkaklase. Partida, nasusunog pa ang bahay nila ngayon kaya napa-unmute siya nang mga dalawang segundo lang naman. Ano ang nangyayari sa iyo, Matthea, maayos pa ba ang iyong lagay, gayong parang mula sa iba't ibang daigdig 'yung sabaysabay na tinig na 'yun, parang sinapian ng iba't ibang nilalang? Nag-sorry-ma'am lang si Matthea sa chat at nag-unmute agad. Dala niya ang apat na gadget dahil nakikinig din siya sa iba pang webinar: tungkol ang isa sa kung paano pagsasabayin ang lima hanggang sandosenang meeting; tungkol ang isa sa kung paano aktibong dumalo sa meeting habang nasusunugan; tungkol ang isa sa kung paano sasagot sa klase para may recit points pa rin habang nasusunugan at nag-mi-meeting; tungkol ang isa sa kung paano hindi mapahalata na lumulusong ka sa baha habang nasa anumang meeting at lumilikas mula sa lumiliyab na kagubatan; tungkol ang isa sa kung paano kumain ng agahan habang nasa dalawang webinar; tungkol ang isa sa kung paano mag-sort ng mga window at mga tab kapag lampas sa sampu ang webinar na pinakikinggan (update o sequel ito sa paano

mag-sort ng mga window kapag nasa lima kang webinar); tungkol ang isa sa kung paano mag-quick-nap (humigit-kumulang sa tatlungupung segundo) para magkaroon ng sapat na enerhiya sa lahat ng webinar. May mga patapos na at pasimula pa lang sa mga ito, kaya mamaya baka may update din kung ano nang sunod at sabay sa kaniyang mga “playlist.”

Number seven, apelyido ng bumuo o mga bumuo ng unfinished third novel, ngunit separate efforts ito ha. Same surname sila. So, simple lang, kung alam ninyo ang byline ng librong ito, parang bonus na lang ito. Bale, tangka pang pagpapasimple ni Ma'am dahil nawawala siya sa pokus at napapa-Taglish habang may dumaraang tsunami ng basura sa highway. Ang tanong sa number 7, pagpapatuloy niya, ay apelyido ng umakda ng bersyong ito ng nobela o sa madaling sabi ang nagsalin at nagbuo para sa atin. Panahon na siguro para magpakilala ako, dahil isinaayos ko ang transkripsyon o mala-katitikang ito bilang pagtatangkang “isalin” mula tunay na buhay tungo sa anyong maikling kuwento para ilahok sa Palanca o malathala sa Agos. Kaya alam ko, syempre, ang sagot sa tanong na ito, kalahating nanosegundo lang, nasagot ko na sa interface. Dahil na rin iilan lang ang pumapasok, nakilala ko rin ang mga kaklase ko kahit hindi ko sila nakikita. Ipaubaya ko na sa maaabot ng mga salitang ito ang interpretasyon. Hindi ako nag-iisa rito, dahil may kasabwat o kasama ako sa kolaborasyon. Misteryoso, pero hayaan na lamang natin sa ganoon. Nakapaglalakbay siya sa iba't ibang time-space continuum, kaya naisasalin niya ito sa “wika” na mauunawaan ng espesipikong mambabasa, kahit pa malaki ang progresyon o regresyon ng wikang Filipino sa iba't ibang panahon. Pwede kong ma-perfect ang quiz, dahil homework ng kaibigan kong

ito na alamin kung anong mga itatanong sa quiz, ngunit hindi ko iyon gagawin. Baka makahalata si Ma'am, o sinuman sa kaklase. Mas wala silang muwang sa pangarap ko, mas mainam. May kung anong proteksiyon ang Palanca sa time o timelessness, kaya hirap matukoy kung sinong hurado; baka ika-talo (o ika-reject?) ko pa ang butas na ito sa naratibo, bahala na. Basta, papamagatan namin itong "Singkrono." Kaso baka kailangan pang palamanan o budburan o anuman ng mga usapin tungkol sa pamilya, pakikipagkapwa, pagka-Filipino, o basta sasaliksikin na lang namin kung sino ang may mataas na tsansang maging mga hurado o mga editor; kung hindi man namin matukoy, at iyon na nga ang nangyari, siguro ipapasa na lang namin sa *Dx Machina* 300, kung magkakaroon ulit ng pandemya, kataklismo, anumang katulad na banta sa sangkatauhan. Sana, matanggap.

Number eight, karakter na may kapangalan o katukayo sa unang dalawang nobela ng awtor—na hindi kapitan. Napakilala ko na ang sarili, ipakilala at i-spoil na natin ang sagot sa tanong na ito: Isagani. Hindi ko rin alam kung paano niya natatawid ang mga parallel na uniberso, pero kung ang mga akda nga, natatawid niya, ano pa ang realidad? Hindi ko nga rin alam kung tao siya, dahil minsan niyang nabanggit na bahagi siya ng Singularity. Komplikado, gayong gusto ko lang namang magka-akda ng piksyon; pero ang sagot niya, maging kami raw, bahagi ng piksyon. Sa isang buhay, kausap niya si Simoun; siya raw 'yun, pero siya rin ang umibig kay Cecilia rito sa pinag-uusapang nobela. Sa bansang Hapon sa nakaligtaan ko nang taon, naka-order siya ng mala-Doraemon na robot sa Amazon, makina itong nakapagluluwal ng iba pang kontrapsyong nakabubuo ng iba pang makina ad

infinitum. Ngunit hindi sila magkatulad o magka-antas ng uring panlipunan ni Nobita; anak-mayaman si Isagani. Madali naman kaming nagkaunawaan nang tanungin ko siya kung posible ba ang plano ko: siya ang magdadala ng mabubuo kong akda sa lahat ng timeline na mapupuntahan niya, para sa tsansang manalo ito o malathala, tapos dadalhin niya ang sertipiko sa akin nang sa gayon, makapasok ako sa mga sirkulong pampanitikan. Bahala na sa temporal o espasyal na mga kahinatnan, basta kailangan i-rush ngayong ika-31 ang borador, at siya na ang bahalang mag-angkop sa estetika at pamantayan ng mga hurado o mga editor.

Nine at ten, tuloy ni Ma'am, parang bonus na rin ito ano, matantsa ko man lamang kung binuklat n'yo ang ating babasahin: pangalan ng dalawang kapitan. May clue na kayo sa number eight, mga anak nila ang nasa naturang laro, atin itong binanggit kanina, hindi ba. Pakiramdam ni Jedi, nasasagkaan ng guro ang karapatan niya kaya kailangan niyang makibaka; pero hindi siya kahanay ni Clodio, na puro meeting ang ginagawa. Katunayan, nasa gitna ng aksiyon si Jedi. Habang nasa birtuwal na silid-aralan, nasa labas din siya ng apat na sulok nito—sa lansangan kung saan nakikibaka sila para sa karapatan ng kalalakihan at para kundenahin ang “rich-shaming.” Hindi niya talaga maalala ang sagot sa huling tanong kaya napa-shhhhh siya sa mga maka-lalaki at maka-mayayaman na kakapit-bisig, nang sa gayo'y magkaroon man lamang siya ng ilang segundo para payapang maalala ang mga kapitan. Nanahimik naman ang mga kasamahan dahil kalahati ng funding ng rally ay mula kay Jedi, na anak ng “panginoong may-laptop”—ang naging taguri sa mga ektarya ng lupang dating sakahan at na-convert na upang paglagakan ng mga makinaryang “nagmimina” o nag-iimbak

ng mga datos ng mga cryptocurrency wallet na bumubuo sa mga blockchain. Hindi iyan nauunawaan ni Jedi, dahil may kahinaan talaga ang kaniyang kokote; bagama't may kumpiyansa siyang basta magaling magkabisa, magtatagumpay sa buhay. Ang hindi niya alam bukod sa maraming bagay (o baka alam niya, nakalimutan lang niya), isa sa mga ka-hanay niya ay ahente ng CIA. Nagkaroon ito ng interes sa mga paksa kaya nakikinig sa online class ni Jedi.

Sa ngayon, ito ang mga tala at analisis ng ahenteng hilaw (rasismong tumbalik ba ito?): Ang sagot sa number one ang pinagmumulan ng rasyon ng tubig ng mga komunista; nasa number two naman ang ilan sa mga katangian ng nais reklutahin sa “legal na prente”; koda ang number three sa kung anong makasisira sa mga rebolusyonaryo; may kinalaman sa ambush o engkuwentro ang sagot sa four to six; wala siyang mahinuha sa number seven at eight, basta malamang na mahalagang tao o anagram ang mga ito; malamang na pangalan ng mga “reaksyunaryo” na lilikidahin ang mga “kapitan” sa huling tanong. Purol ang isip ngunit matalas ang pandinig ng ahente, at memoryado niya ang mga mata ng mga kasama niya sa rali, kahit naka-gasmask ang mga ito. Mas malaking banta, literal, ang virus sa ngayon dahil hindi maitatago sa “naked eye” ang mga droplet na sinlaki ng alikabok. Alam ng ahente, dahil masinop siya sa pagkalap ng impormasyon, na airborne na ang virus. Ibig sabihin, pinapanganak sa hangin. Kapag nagtagpo ang lalaking droplet at babaeng droplet, posibleng magsilang ng bagong droplet. Baka mala-tao na itong virus. Sila ang susunod na tagapangalaga ng mundo. Ngunit ang mahalaga at krusyal na tanong ng ahente: komunista kaya ang mga ito? Baka magkaroon siya ng mga clue sa mga sagot sa quiz:

Inulit-ulit nang malumanay ni Ma'am ang mga tanong, tulad ng magalang na empleyado sa customer service na nakukulitan sa customer ngunit hindi niya ito puwedeng supalpalin nang ganon-ganon na lamang. Inulit ni Ma'am, pero nakasuma na: One, holy water, saan iyan iniimport o inaangkat; two, ano ang papel sa buhay o sa nobela ni Clodio; three, mantsang nagpakulo ng dugo ni Kapitana Barang; four to six, laro at manlalaro sa isang kabanata; seven, tagasalin, tagabuo ng "puzzle" mula sa kahon-kahong mga dokumento sa pambansang arkibo, na 'di kalaunan ay magiging kopyang digital ng librong binasa ninyo, kung sakali mang tapat ninyong pinaglaanan ng oras ang pagbabasa ng itinakdang babasahin; eight, recurring na pangalan ng karakter, pero ibang tao ito ha, nagkataon lang, o iyon lang talaga ang madalas matipuhang ipangalan ng awtor sa kaniyang karakter na kapangalan nga pala ng isa ninyong kklase; at nine at ten, mga kapitan, tatay sila nina five at six, mga magkatunggali sa halalan. Ready?

Galingan mo ha, sabi ng isa sa mga bandidong kumidnap kay Solar bago magsimula ang quiz. Mukha kasi itong klasikong k-pop star at kapangalan pa ng isa sa mga pinakasikat noong unang panahon. Napakiusapan niya ang teroristang bantay sa kaniya na padaluhin siya ng online class kasi baka pagalitan siya ng mama niya kapag na-miss na naman niya ang sesyon, at nadagdag sa naparami na niyang mga absent. Umoo nang hindi na kailangan pang pilitin ang terorista. Si Solar na lang ang inaasahan ng kaniyang mama. Hindi naman sila ganoon kayaman. Napagkamalan lang talaga siya. Hindi rin naman beterano ang mga bandido. Kailangan lang talaga nilang mangidnap sa sobrang hirap ng buhay. Kaya nagkaroon ng negosasyon, nagkadiskwento:

Nakalahati ang ransom, at muling nakalahati pa. Fifty percent off, but wait there's more. Kailangan lang mangutang ng mama ni Solar. Updated din ang guro sa kalagayan niya. Napa-unmute ang gadget ni Solar, hindi siya ang nagsalita kundi ang isa sa mga terorista. Sabi nito, Ma'am nag-rebyu kami kagabi, makikita ninyo ma-pe-perfect ni Solar ang quiz. Teke, bakit tila boses lalaki ka Solar, tanong ni Ma'am. Paos ka ba, kamusta ang iyong pakiramdam, pahabol nitong pag-aalala. Hindi ko hinuhusgahan ang SOGIE mo ha, pasensya na, curious lang talaga ako, alam naman nating may malakas tayong programa para sa mga adbokasiyang maka-panghalip at iba pang kaugnay na mahalagang usapin tungkol sa SOGIE, paglilinaw ni Ma'am sa kaba na baka ipatawag siya sa opisinang pangkasarian.

Ma'am, sorry po, si—paglilinaw ni Solar sa mikropono. Zoren Legarda po Ma'am hehe, biglang singit ng lider ng mga bandido. Paglilinaw ng, sa katunayan, ay ikatlo sa command, sa sandaling ito, siya ang pinakamataas na opisyal ng mga terorista. Impormal naman talaga ang organisasyong estruktural nila. Hindi sila teroristang terorista. Uy Zoren, naalala kita. Hindi ba't inyo ring dinakip ang isang estudyante ko last year, tama ba, kinidnap din ninyo si—? Si Guada, naalala mo? Opo Ma'am, masiglang tugon ni Zoren. Ibang subject po iyon hehe, kaya rin namin napili si Solar para may variety ng subject kaming maeenrolan. A sige, proceed na tayo ha? Salamat at supportive kayo sa mga estudyante kong kinikidnap ninyo. Balita ko, madali rin kayong kausap sa ransom, lalo kung tapat naman ang inyong kausap at tunay namang hirap silang maipagkaloob sa inyo ang hiling ninyong pera. Salamat sa partisipasyon. Anyway. Heto na ang mga sagot, magalang

na tugon ni Ma'am. Nag-unmute ang gadget ni Solar ngunit nakaabang pa rin sina Zoren Legarda. Sa lahat ng dumalo sa klase ni Ma'am, pangalan niya lang ang hindi niya malimutan dahil may apelyido ito. Itinago na kasi sa mga guro ang mga apelyido para maprotektahan daw ang mga estudyante sa paghihiganti ng mga guro, sakaling matapat sa kanila ang mga kaaway nila at ng bayan: mga anak ng dinastiyang ganid at nagpapahirap sa buhay ng mga Pilipino. Matagal nang hinaing ng mga guro na mas mababa pa ang sweldo nila kaysa pulisya at sandatahang lakas na pribadong armadong puwersa lang naman ng mga angkang marangya pero walang dangal. Kaya, kung may dinastikong apelyido ang estudyante, minsa'y pinag-iinitan ito ng ilang agrabyadong gurong nais makamtan ang katarungan at hustisya. Mas alam pa ng ahente ng CIA kaysa kay Ma'am ang background ng mga estudyante.

Number one, ilog Jordan. Kita mo na, sabi ni Zoren sa bise niyang si Okiks, sino ang nagsabing may ilog Bryant, anlayo naman nun sa Jordan! Number two, ano ang mga sagot ninyo? Tiyak dito si Zoren kaya nag-unmute ulit siya, Pagano Ma'am, pagano! Tama, may iba pa bang sagot? Ayaw, n'ya, mag-pa-ben-dish-shon, hingal ni Badge. Kaya raw po siya ginagalis, pahabol ni Clodualdo sa chat. Number three, anong mga sagot ninyo? Sipon, hula ni Lydia. Gatas, sabat ni Zoren kahit luha ang sinagot ni Solar. Tama si Solar, luha, kumpirmasyon ni Ma'am. Tumawa si Zoren, pero naka-unmute, sabay tapik kay Solar, buti talaga hindi ka laging nakikinig sa akin hehe. Number four to six, sige mga manlalaro muna, okay, may nakakaalala ba, sino ang mga bata? Tama naman karamihan, sina Ape at Silvino, korus pang sumagot ang ilan na para bang tiyak na tiyak. Anong laro? *Counter*, biro ni Zoren kahit alam

niya namang walang FPS o first person shooter noong panahong kolonyal. Naalala ni Zoren ang nagtulak sa kanila na maging “rebelde”. Mahilig lang ang karamihan sa kanila noon sa retro-gaming, partikular sa FPS matapos pumasok sa eskuwela. Dahil sa nakurakot na ng Diktadurya ang kaban ng bayan, ilang mga serbisyong mapagbubuwisan ang inimbento ng gobyerno at hindi nakaligtas ang pampalipas-oras nila. Tinaasan muna ang buwis, hanggang sa ipinagbawal dahil karamihan daw ng mga gerilya, sa larong *Counter* natuto mamaril at manambang at mang-headshot. Para maipagpatuloy nila ang kanilang pag-aaral at paglilibang, nagpasya silang mag-kidnap-for-ransom, pero ang target nila ay espesipikong mga estudyanteng may espesipikong subject na nais nilang sit-in-an. Hindi rin deal-breaker sa kanila ang mismong ransom, dahil minsan lang nagsusumbong ang mga magulang sa mga ganid na pulis at sundalo. Madali silang kausap, at ang pagkakataon lang na nakipagbarilan sila sa mga alagad ng batas, ay noong may nagsumbong sa mga awtoridad na hindi naman kasali sa usapan. Basta sila, hindi sila lapastangan. Minsan na silang pinalayas ng masungit na guro. Wala raw sila sa class list, kaya huwag silang maki-participar. Nakuha pang mag-Espanyol upang mabigyang-diin ang pangmamatapobre. Hindi por que nakidnap nila ang estudyanteng enrolled, puwede na sila makisali at makiupo sa clase. Aba, magbayad muna sila ng matricula, pangangatuwiran ng masungit na maestro’t maestra. Hindi nila ipinilit ang sarili nila. Bihira silang makatagpo ng tulad ni Ma’am, kaya mainam na reunion sa kanilang dating naging guro, impormal man, itong klase ni Solar.

Lampas kalahati na tayo, number seven, paboritong numero ng Demokleptokratiko, ano ang mga sagot ninyo? Ambot, sabi ng isa; J. Nilo, hula ng isa pa. Huwag na lang natin ibuking kung sino, pero hindi *ako* ang sagot dito. Balang araw magiging Palanca awardee ako sa piksyon o pagkatha, dapat ninyo akong paniwalaan—o kami, kasi nga ka-collab ko rito si Isagani—syempre Ocampo ang sagot dito. Puwera biro, may mga iskolar na nakadiskubre, sabi ni Gani, na pati sina Diether at Satur, may mga sariling bersiyon ng nobelang ito. Kaya nakalilito talaga kung sino sa mga Ocampong ito, ano’ng edisyon, ang tamang sagot. Number eight, estudyante itong kadebate ni Simoun o ika nga, ka-diskurso, naalala ninyo? Hindi si Crispin o Basilio ito, mga mangmang ba kayo, pero hindi ito sinabi ni Ma’am Vanja sa mic; sa isip niya lang, pero singlumanay pa rin ng kaniyang ninunong kusinero. Maingat dapat, dahil may pagka-tarantado ang mga hayop na estudyante. Hindi na nga nagbabasa’t sensitibo at nais pang maging valid lahat ng sagot nila. Minsan, mapapaisip ka kung sila ba ang kaaway. Isagani, sagot ni Clodio na bumasag sa nagdidilim na pagmumuni ng guro. Tama, huling dalawang aytem tayo class. Sino ang mga kapitan? Panchong at Basilio. Mali ka naman Ma’am, sa loob-loob ni Clodio (o palagay kong nasa loob-loob ni Clodio batay sa pagkakikilala ko sa kaniya), pero hindi na siya nagsalita kasi mas mahalaga ang pulong niyang kasalukuyang nagaganap. Pareparehong pangalan lang naman ’yan. Isang puntos lang naman. Klase lang naman ito. Hindi naman ikatatagumpay ng kampanya kung hindi nabigyang representasyon si Kapitan Crispin. Ayán, palagay ko, ganyan ang artikulasyon sa isipan ni Clodio.

Mayroon ba ditong makapagsusuma ng akda? Walang sumagot at hindi naman sorpresa ito para kay Ma'am. Okay, simulan na lang natin sa unang eksena, kundi ba naman kayong batugang mga bwakanangfuckz kayo, ang nasa isipan ni Ma'am. Pero syempre, hindi niya ito sinabi. Tulad kanina, at lagi, inisip niya ito na singlumanay ng kusinero niyang ninuno. Pasensyoso sa mga pribilehiyadong hindi naturuan ng mga nanay nilang magluto, ngunit napilitan nang mag-pandemya. Iyon ang adbokasiya, inspirasyon, at legasiyang dala sa angkan nila ng ninuno niya. Teka, baka naghihingalo na ang erkon ni Ma'am, o nadarama ko na rin ang init, gayong malayo naman yata sa amin si Matthea. Hindi ba't nasa probinsiya siya? Mainit na rin ang simoy ng hangin dito. Nagpatuloy si Ma'am sa pagtatanong, "Bakit" natapos agad ang misa? Binuklat ni Badge sa iScreen niya ang file at agad na nag-unmute at sumagot, Ma'am sa simbahan po Ma'am pauwi na mga tao, agh. Napasigaw na naman si Badge. Malayo pa siya sa bahay nila Lydia pero dahil sa kabagalan niyang tumakbo at dahil sa frustration o kabiguan ng aso ni Lydia na si Cerberus na hindi nito mahabol ang magnanakaw, ninakawan na lang nito ng kagat si Badge. Sa pagtikim na ito, nalasap ng aso ang lasa ng hybrid na espirito at napag-alamang detektib ng kabilang mundo ang napagdiskitahan niyang nakawan ng kagat. Dati ring detektib ang amo niyang si Lydia, subalit nalaman niya ang kasamaan ng tao kaya panata niya ang pangangaso (hunting) ng mga kasalukuyang detektib tulad ni Badge, na napunta sa propesyong ito dahil anak-mayaman siya. Wala namang mahirap na magkakamal ng bigat at lapad sa panahong limampung libong piso na ang isang dolyar. Wala namang mahirap na lalamon para lang mag-ehersisyo,

para manatilihing buhay para makakain muli nang marami. Wala namang mahirap na makakabayad sa mataas na tuition at licensure exam fee, para maging detektib ng kabilang daigdig, lalo at mahirap din mismo ang proseso ng pagbabayad kasi kailangan ng cryptocurrency na tinaguriang jericoín. Wala namang mahirap na maglalaan ng panahon para aralin ang kombersiyon mula piso tungong jericoín. Basta ang punto, literal na lampas sa hanggahan ng silid-aralang birtuwal at mortal ang mga aktibidad ng mga estudyante.

Ano kayang pinagtatakhan ng mga tao, at sa palagay ninyo, bakit iba si Padre Agaton sa nakasanayan nating paglalarawan sa mga prayle? Tumahimik si Badge. Magandang pagkakataon ito sa kanilang modus. Gusto bumawi ni Jedi, dahil nga nagrarily siya para sa karapatang panlalaki at kontra sa “RK-shaming” o pamamahiya sa mayayaman. Ang adbokasiya niya para sa aping kalalakihan at abang burgis ang dahilan kung bakit mababa ang nakuha niya sa quiz. Sagot niya sa tanong ni Ma’am upang makapagpakitang-gilas: Hindi siya mataba, boy, agad sinunggaban ni Badge ang pagkakataon. Anong, sinong, sinasabi, mong, baboy? Nagdahilan si Jedi, Teka, may comma yun, hindi siya mataba comma boy. Sagot agad si Badge, Bakit, boy, ba, ang, tawag, mo, ke, Ma’am, bakit, hindi, mo, nire, respeto, ang, pronoun, niya? Ganito ang modus nina Badge: mambibitag sila ng mag-fa-fat-shame sa kanila, sabay magsusumbong sila sa employer, ang probokasyon: bakit namamahiya ang bastos na empleyado ninyo. Mula rito, kaya na nilang manipulahin ang empleyado at employer—kung bibigay ang mga ito. Patas ang ganitong labanan, para sa sirkulo nila. Sinasadya ng grupo nila na regular na mag-post ng mga selfie at

mga toxic na takes sa social media. Bitag ang mga ito, at sinumang matuksong magkomento sa pisikal nilang anyo at pangit na ugali ay tatanggalan nila ng trabaho. Isang tanong lang sa employer, bakit namamahiya ang bastos na empleyado ninyo, magagambala na ang katunggali nilang abang empleyado lamang. Muntik nang mabiktima ang misis ni Ma'am. Buti na lang, mabilis na-delete at walang makapag-screenshot. Minsan nang (at baka maulit muli) humingi ng tulong si Badge kay Isagani pero hindi nila mahuli nang screenshot. Gusto sana nilang gamiting bargaining chip sa guro, sakaling malagay sila sa alanganin sa hawak niyang subject. Hindi talaga nila matiyempuhan.

Sanay na sa mga katulad na kalakaran si Ma'am. Sa pagtaas ng temperatura, hindi lang polar ice caps ang patuloy na natutunaw, pati utak ng sangkatauhan. Mungkahing magpatawaran na tayo, valid lahat ng inyong nararamdaman Badge at Jedi. Kailangan lang nating pagtuonan ng pansin ang katanungang, kung bakit mainit ang ulo ng halos tila celebrity nang si Padre Agaton? Hindi nila malalaman, tulad ng hindi nila alam na may ahente ng CIA na nakikinig sa kanila (o baka may nakakaalam, hindi lang natin alam). Hinangaan ng ahente ang guro, dahil nakakubli talaga ang ugnayan niya sa komunismo. Ngunit, sa loob-loob niya, sinasabi niyang hindi n'yo 'ko maloloko. Hanggang may narinig siyang pagsabog. Tinitingan niya si Jedi para ito na mismo ang magtanong sa guro kung ano'ng nangyari. Ipagpaumanhin ninyo, class, ang balita ay sa isang dump site, nagkaroon ng sariling buhay ang nagsama-samang basura at naging kaiju, namulat ito at tulad ng mga bagong-gising, nag-inat-inat ito at hindi sadyang may tinamaang UFO. Kanina pa namin sinusubaybayan, at bumulusok

ang UFO sa highway kung nasaan kami ngayon, paliwanag ni Ma'am. Ibang liwanag ang naaninag ng ahente ng CIA. Nagatungan ang suspetsa nito sa komunistang koneksiyon ng ulirang guro, at pinakahulugan ang salaysay nang ganito: ang mga pinagkaitan ng karapatan at binasura ng lipunan ay babangon upang pabagsakin ang emperyong nangangalaga sa mundo mula sa kaitaasan; malinaw nang nagpapalaganap ng komunistang propaganda si Ma'am, pangungumbinsi sa sarili ng ahente. Wala namang tiyak na tugon sa akda, pagbabalik ni Ma'am sa paksa. Pero, ano ang mga espekulasyon n'yo?, aniya habang kumakaripas palabas ng spaceship ang mga alien. Agad na rumesponde ang sandatahang lakas at pulisya. Sumenyas ang asawa ni Ma'am, hinlalaking nakaturo sa labas ng sasakyan, na ang ibig sabihin ay inilipat siya ng duty sa mismong erya kung nasaan sila dahil sa emergency. Tumango si Ma'am, bumaba ang asawa niya, at tuloy ang klase.

Moody lang po ba siya Ma'am, hula ni Matthea habang nagsesearch siya ng madadaluhang webinar kung papaano ba ang mga hakbang na gagawin kapag may alien invasion at kaiju rampage. Nakikinig muli siya at sinisikap sundin ang mga instruksiyon sa webinar kung paano mag-lipat-bahay matapos masunugan habang isinasabay ang klase. Puwede, pero ano pa ba ang suliranin sa bayan ng Pili, dagdag na tanong ni Ma'am. Kompetisyon po ba sa kapangyarihan ng mga kapitan, Ma'am, wika ni Lydia. Bago pa makasagot ang guro, hindi nakapag-unmute si Lydia at maririnig na palakas nang palakas ang tahol ng aso niya. Nakikiusap siya na huwag galawin ang koleksiyon niya ng mga bote, lalo at kaluluwa ang laman ng mga iyon. Baka magsagupa ang pinakamakapangyarihang masasamang espiritu mula sa iba't

iba at kabi-kabilang daigdig, na baka magdulot ng apokalipsis ng daigdig na ito. Lydia, kamusta diyan, kayo na ba ang nilolooban, tanong ni Ma'am. Sorry Ma'am, teka, sagot-sabay-mute ni Lydia. Okay, sana ayos lamang ang inyong mga kaklase, teka may nais ka ba sabihin, Jedi. Ma'am, palagay ko po pinapahiya din si Father kasi marangya ang buhay niya na pinaghirapan naman po niya, tugon ni Jedi habang nanlalaki ang mata at ilong niya dahil may nakikita at naaamoy siyang asupre mula sa nagliliyab na buhawi na patungo sa mapayapa nilang hanay. Tiyak niyang may dalang galit sa kalalakihan at mayayaman ang buhawi; tulad ni Lydia, agad siyang nag-mute para hindi magambala ang klase. Badge, may idaragdag ka siguro dahil nag-unmute ka. Ma'am, nadiskubre po ng bayan ang dating eskandalosong mga litrato ni Padre noong hindi pa siya matipuno, tugon ni Badge habang pinagpipiyestahan ang laman niya ng mga kabarkadang lobo ni Cerberus, at ang sugat niya na dispenser ng sisidlang plastic na mapakikinabangan ng eco-friendly na mga looter na handang mag-recycle. Munti itong simula o marahil pagpapatibay ng panata o sumpaang pagiging matalik na magkaibigan ng mga aso at mga tao. Kumakain ang una habang umaani ng rekursong pampakete ang huli, at nasa sentro ng pagkakaisang ito si Badge.

Nagpasabi si Matthea sa pribadong mensahe na baka mawalan ng kuryente dahil sa parating na tsunami, na inaasahang umapula sa sunog na umabo sa sitio nila dahil nagingas ang mga puno sa gubat. Sasalpok ang tubig sa dinaanan ng apoy. Patapos na rin tayo, huwag kang mag-alala, tugon ni Ma'am. Tapusin na nga natin ito nang makapag-video-call ako kay bunso at mapakita ko sa kaniya itong laban ng sangkatauhan laban sa extinction,

isip-isip ni Ma'am. Paumanhin, wika niya sa mikropono, at mukhang kailangan na muna natin tapusin ang klase. Karamihan naman sa inyo ay mataas ang markang nakuha sa quiz, kaya sana huwag kayong mawalan ng pag-asa at may tsansa naman kayong makapasa at makapagtapos. Naputol ang internet koneksiyon ni Matthea nang may ngiti sa kaniyang labi, salamat sa inspirasyong iniwan ng kaniyang guro. Nakahinga rin nang mas maluwag si Badge, lalo at nangayayat na siya dahil sa pagngasab ng mga aso sa kaniyang laman at sa maka-kalikasang pagreresiklo ng plastic mula sa kaniyang dugo. Masaya rin si Lydia dahil dinala siya ng isa sa mga looter sa tropa niyang terorista at magkikita sila ni Solar sa hideout nina Zoren. Sabik na si Vanja na pansamantalang iwan ang pagiging ikalawang magulang ng mga estudyante, at tawagan naman ang anak niya; kun'sakali, ikalabintatlong screen siya sa gadget ng anak niyang nasasanay na rin sa hamon ng mundong kailangang matutong pagsabay-sabayin ang mga gawain. Nagpasalamat ang mga estudyante sa kanilang guro at ang guro sa kanilang estudyante.

Hanggang sa muli, kain na kayo at baka ginutom kayo sa ating sesyon. Takits sa susunod na Huwebes, wika ng ulirang guro habang dinidiskarga ng mga trak ng militar ang mga sundalo at mga pulis, lumalarga sa iba't ibang direksiyon ang mga tangke at helicopter, lumiliban sa hanay nina Jedi ang ahente ng CIA. Hindi tiyak ni Vanja Merano kung ang target bang sagupain ay mga alien, mga kaiju, pareho. Basta't tapos na ang quiz, at habang ka-video-call ang anak, mga puwersang magsasalpukan anumang oras ang kaniyang background na nasapawan ng pulis na kumaway

sa kamera at humablot dito. Mawalang-galang na Ma'am, bati ng pulis, pero alam namin at sabay-sabay namin kayong lilipulin.